

A kötet bőséges (szám szerint 355 darab) kiváló minőségű illusztrációt tartalmaz, amelyek a képeslapok előzményeitől egészen a legutóbbi évek képeslapkiadásáig adnak ízelítőt. A képek nem csak kiegészítik a szerző szavait, hanem megelevenítik

azokat, amivel a kötet olvasói mára már letűnt idők részesének érezhetik magukat.

Bodor Mária

Történész-muzeológus,
Zempléni Múzeum, Szerencs

Dobszay Tamás: A rendi országgyűlés utolsó évtizedei (1790–1848)

Országház Könyvkiadó, Bp. 2019. 508 o.

Az Országgyűlés Hivatala 2016-ban nehéz, ugyanakkor nemes feladatra vállalkozott, amikor elindította

A magyar országgyűlések története című sorozatát; ebben különböző korszakok országgyűléseiről tudhat meg többet az érdeklődő, az adott korok avatott szakértőinek kö-

szönhetően. E széria ötödik kötete-ként látott napvilágot Dobszay Tamás szóban forgó monográfiája, amely – amint arra a cím is utal – egy viszonylag hosszabb átalakulási folyamat eseményeit tárgyalja. Az „utolsó évtizedek” szókapcsolat jól jelzi, hogy egy régi rendszer fokozatos megszűnéséről olvashatunk itt, ugyanakkor viszont ez az időszak rendkívül mozgalmas, és egyben a polgárosodás szempontjából is döntő évtizedeket jelent. Az „utolsó évtizedek” egyáltalán nem egy hanyatlástörténeti narratívában értelmezhető, sőt: ha a történeti ív kifutását – azaz 1848 tavaszát – nézzük, akkor éppen hogy egy zökkenőktől sem mentes, mégis mind tudatosabb (és viszonylag sikeresnek mondható) nemzetépítési kísérlet szemtanúi lehetünk a 18. század végétől kezdődően. Az olvasóban persze felmerülhet a kérdés, hogy az országgyűlések történetét érdemes-e viszonylag rövidebb időszakokra tagolni, mennyiben különlegesebbek az 1790 utáni diéták

az azokat megelőzőeknél. A köztörténeti események (II. József halálát követően a rendi-nemesi mozgalom kibontakozása, a nemzeti/nemzetiségi törekvések, az 1830-as évektől kezdődően a reformgondolatok terjedése) olyan változásokat indukáltak a magyar országgyűlésben is, amelyek igazolhatják azt az elképzelést, miszerint az 1790 utáni mintegy fél évszázad eseményeit érdemes lehet egy olyan, önálló korszakhoz kötni, amelynek végén ott állnak a polgári fejlődés csíráit magukban rejtő áprilisi törvények. Nem mellesleg pedig a kötet akár a folytonosság vagy megszakítottság témájában zajló vita egyik szövegeként is olvasható, hiszen az 1790-ben kezdődő korszak számos szereplője, illetve eszméje jelen volt a későbbi évtizedekben is.

Dobszay Tamás öt fejezetből álló, terjedelmes munkája első pillantásra is fajsúlyos műnek tűnik. Ha csupán a kötet tartalomjegyzékét futjuk át, akkor is láthatjuk, hogy a szerző igen alaposan körbejárta az országgyűléshez kapcsolódó kérdésköröket. Dobszay a bevezetésben kiemeli, hogy nem eseménytörténeti elbeszélést szeretne nyújtani, s ennek megfelelően a problémaközpontú megközelítés az uralkodó a szövegben. Amint arra a szerző is utal, még ezekben az évtizedekben is megfigyelhető volt a rendi országgyűlés hagyományos sérelmi-jogvédő szerepe, ugyanakkor viszont 1830 után egyre erősebben jelentkeztek a modern parlamentarizmus

felé mutató tendenciák. 1848-ig folyamatosan jellemző volt a diétára e kétarcúság, s a kötet is a hagyományos rendiség és a modern parlamentarizmus összehasonlításával vizsgálja az egyes kérdéscsoportokat.

A logikus szerkezetű kötet fejezetei egymásra épülnek, s a vizsgálódás látószögei mind szűkebb térre összpontosulnak. Az első nagyobb egység a rendi társadalom és a rendi alkotmány összefüggéseit vizsgálja. Az alkotmány fogalmának és a rendi társadalom felépítésének részletezése után a rendi dualizmusról (azaz az uralkodó és a magyarországi rendek közötti hatalommegosztásról, illetve ezzel összefüggésben a két tényező közötti hatalmi küzdelemről) esik itt szó.

A második fejezet már közelít a monográfia fő témájához: ebben Dobszay azt tárgyalja, milyen volt a (késő) rendi diéta összetétele, hogyan zajlottak le a választások.

A harmadik szakasz azokat a közjogi tényezőket (király, bíráskodó szervek, rendi önkormányzatok) veszi számba, amelyek kölcsönhatásban álltak az országgyűléssel; szintén itt kerülnek szóba olyan kérdések is, mint a követek jogállása, illetve a küldőkkel való kapcsolattartás.

A negyedik fejezet adja a kötet gerincét: e részben táru fel az olvasó előtt a késő rendi magyar diéta működésének mikéntje. Dobszay Tamás az újabb történettudományi eredményekhez, nézetekhez kapcsolódva az országgyűlést nem elsősorban törvényhozó szervként értel-

mezi, hanem olyan terepként, amelyen a rendi dualizmus működhetett. Olyan fontos funkciókat is betöltött ez az orgánus, mint például a királykoronázás, vagy éppen az adómegajánlás, de az országos közélet fórumaként is szolgált. A szerző részletesen tárgyalja a diéta munkamódszereit, a lezajlott események dokumentálását, illetve a nyilvánossággal való közlésének mikéntjét, beszél a társasletről, az országgyűlések összehívásának gyakoriságáról, illetve az egyes diéták hosszúságáról, az ülések helyszíneiről, az ülésrendről is.

Az ötödik fejezet arra keresi a választ, hogyan módosult az országgyűlések „szerepe”, a rendi-sérelmi politizálás mellé hogyan sorakozott fel a reformpolitizálás. Dobszay két fő korszakot különböztet meg e tekintetben: 1830-ig döntően a sérelmi szellemiség volt jellemző (noha például az 1790-es évek elején akadtak reformkezdeményezések, majd a napóleoni háborúk időszakában a rendi kiváltságok megvédése a „nemzeti ébredéssel” párosult, 1825 után pedig a visszaállított alkotmányosságot ünnepelték), a 30-as évek elejétől kezdődően azonban egyre több reformkérdés merült fel a diétákon; a szerző ebben nagy fontosságot tulajdonít a nyilvánosság fejlődésének, illetve a rendi közélet fokozatos aktivizálódásának.

A kötetet záró összegzésben Dobszay Tamás Kecskeméti Károlylyal egyetértésben úgy vélekedik, hogy a reformkort sokkal inkább a

reformtörekvések korának nevezhetjük, amelyben az országgyűlés jellege is megváltozott, közelebb került a modern parlamentáris formákhoz. Az 1790 utáni bő fél évszázadban – de főként az 1830-as évektől kezdődően – fokozatosan felértékelődött a diéta szerepe, ami végül is a polgári átalakulást megalapozó 1848. évi törvényekben csúcsonyosodott ki.

Talán nem túlzás azt mondani, hogy a szóban forgó kiadvány nélkülözhetetlen kézikönyve lesz azoknak, akik érdeklődnek a rendi országgyűlés iránt, vagy akik szakmailag a témát kutatják. A hatalmas szövegtömeg a legmodernebb összefoglalása mindazon ismereteknek, amelyek az elmúlt több mint két évszázad alatt a kérdéskörben felhalmozódtak, és habár a kötet a terjedelmesebb munkák közé tartozik, a szöveg könnyen olvasható, értelmezhető még a nem szakemberek számára is. Összesen 85 szövegtömeg képet (ezek zömmel korabeli litográfiák, festmények, rézkarcok stb. reprodukciói) tartalmaz a kiadvány, amelyek nem csupán illusztrációs célt szolgálnak, hanem némely esetben – mint például az országgyűlési ülésrend ábrázolásakor – fontos adatokat is szolgáltatnak a leírtak jobb megértéséhez. (Érdemes megemlíteni, hogy a kötet már a borítójával is hívogatja az olvasót, noha a felhasznált festmény, Barabás Miklós *A Lánchíd alapkőletétele* című alkotása témáját tekintve talán kevésbé illeszkedik a témához. Szimbolikus értelemben viszont felöllelheti mind-